

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2014

Petra Bílová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

**Teologicko-antropologická interpretace filmu
Poslední dny Sophie Schollové**

Bakalářská práce

Autor: Petra Bílová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Náboženská výchova
Vedoucí práce: Mgr. Jan Hojda, Th.D.

Hradec Králové

2014

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Petra Bílová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Náboženská výchova

Název závěrečné práce: Teologicko-antropologická interpretace filmu
Poslední dny Sophie Schollové

Název závěrečné práce v AJ: Theological and anthropological interpretation
of The Last Days of Sophie Scholl

Cíl, metoda, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá teologicko-antropologickou interpretací filmu Poslední dny Sophie Schollové. Na základě sémantiky filmu poukazuje na jeho teologicko-antropologický smysl.

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jan Hojda Th.D.

Konzultant:

Oponent: ThLic. David Bouma Th.D.

Datum zadání bakalářské práce: 26.02.2014

Datum odevzdání bakalářské práce: 25.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím veškerých uvedených zdrojů.

V Hradci Králové dne:

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucímu mé práce Mgr. Janu Hojdovi, Th.D. za jeho neskutečnou trpělivost, inspirující rady a přínosnou kritiku, které jsem využila při zpracovávání bakalářské práce.

Anotace

BÍLOVÁ, Petra: *Teologicko-antropologická interpretace filmu Poslední dny Sophie Schollové.*

Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2014. 47 s.
Bakalářská práce.

Hlavním cílem bakalářské práce je vyzdvihnout osobního zrání člověka utvářeného životními okolnostmi, jeho počáteční, skrytá identita zjevující se skrze vyjití ze sebe, na základě filmového zpracování biografického příběhu Sophie Schollové. Práce se rovněž zaměřuje na paralelní srovnání pašijových událostí zachycených v Novém zákoně se závěrečnou etapou života Sophie Schollové. Mimo jiné je v práci poukázáno na výrazné Sophiiny hodnoty, postoje, vlastnosti a ctnosti, které postupně během jejího života uzrávaly. Práce bude vycházet jednak ze samotného filmu Poslední dny Sophie Schollové, natočeného v roce 2005 Marcem Rothemundem, jednak ze studia odborné literatury a pramenů, pomocí nichž se pokusí ve filmu nalézt základní teologicko-antropologické otázky.

Klíčová slova: Sophie Schollová, nacismus, cesta, Ježíš, poslední dny

Annotation

BÍLOVÁ, Petra: Theological and anthropological interpretation of The Last Days of Sophie Scholl.

Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2014. 47 pp. Bachelor Degree Thesis.

The main objective of the bachelor thesis is the hoisting of personal maturation of human shaped by life circumstances, his initial, hidden identity appearing through the come out of himself, based on the film processing of biographical story about Sophie Scholl. The work also focuses on the parallel comparison of the Passion events listed in the New Testament with the final stage of the Sophie Scholl life. Among other things, the work pointed to significant Sophie's values, attitudes, characteristics and virtues which gradually matured during her life. The work will be based partly on the film itself – Last Days of Sophie Scholl, filmed in 2005 by Marc Rothmund and partly from the study of literature and sources, by which thesis will try to find basic theological and anthropological questions in the movie.

Keywords: Sophie Scholl, Nazism, journey, Jesus, last days

Obsah

Seznam zkratk	9
Úvod	10
1. Historické pozadí a charakteristika historických předloh protagonistů filmu ...	12
1.1 Situace v Německu v letech 1933-1945	12
1.2 Život Sophie Schollové	15
1.3 Hans Scholl a vliv biskupa Galena	16
1.4 Hnutí „Bílá růže“	16
2. Filmové zpracování Posledních dnů Sophie Schollové	18
2.1 O filmu	18
2.2 Základní dějová linie filmu	18
2.3 Filmová symbolika	21
3. Posledních šest dní hlavní postavy a její cesta proměny	24
3.1 Cesta z niternosti k otevřenosti sebe sama (k vyjití)	24
3.2 Cesta z nesvobody ke svobodě	26
3.3 Cesta ke spočinutí v Bohu	28
3.4 Cesta soudržnosti	30
3.5 Cesta k víře, k naději a lásce a cesta k morální odpovědnosti	32
3.6 Cesta zasvěcení	34
4. Paralela s pašijovými událostmi v příběhu Sophie Schollové	36
4.1 Počáteční rozhodnutí	36
4.2 Zatčení	37
4.3 Výslech	37
4.4 Zlom v procesu	38
4.5 Druhá fáze procesu	39
4.6 Křížová cesta	40
4.7 Smrt	41
4.8 Věčnost	41
Závěr	43
Seznam použité literatury	45

Seznam zkratek

čl.	článek
Gn	Genesis (první kniha Mojžíšova)
J	Janovo evangelium
Lk	Lukášovo evangelium
Mk	Markovo evangelium
Mt	Matoušovo evangelium
např.	například
popř.	popřípadě
s.	strana
srov.	srovnej
tzv.	takzvaný
vyd.	vydání

Úvod

Bakalářská práce na téma Poslední dny Sophie Schollové má být teologicko-antropologickým výkladem stejnojmenného filmu, respektive se pokouší ve filmu nalézt prvky teologické a antropologické a to na základě podrobné analýzy filmu, studia příslušné odborné literatury (např. Katechismus katolické církve, Gaudium et Spes) i vlastních postřehů. Hypotézou práce je ukázat, že interpretované dílo odkazuje ke skutečnosti osobního vývoje a zrání člověka, jeho cestu z niternosti k otevřenosti, z nesvobody ke svobodě, ke spočinutí v Bohu, cestu soudržnosti a zasvěcení a zároveň poukázat na teologicko-antropologický rozměr cesty člověka vrůstajícího do Ježíše Krista.

V první části je nejprve přiblíženo historické pozadí a souvislosti doby, do níž je příběh filmu situován. Tedy období krátce před začátkem 2. světové války, jež bylo ve znamení rozrůstání se fašistických hnutí po celé Evropě a sílící moci Adolfa Hitlera v Německu. V průběhu 2. světové války také vzniklo hnutí Bílá růže, jehož členem byla Sophie Schollová spolu se svým bratrem Hansem. I u tohoto hnutí se práce zastavuje a nastiňuje jeho vznik a působení. Dále se potom věnuje samotnému filmu, dějové linii a filmové symbolice.

Kostru samotné práce tvoří dva hlavní oddíly. Oddíl s názvem Posledních šest dnů hlavní postavy a její cesta proměny je věnován cestě člověka – Sophie, která vede přes nesvobodu až k vyjití sama ze sebe. Na konci této cesty se člověk setkává se svou vlastní tváří, ale také s tváří druhých a vstupuje před Boha jako svobodný člověk plnící jeho vůli. Je to cesta od okamžiku, kdy člověk vyjde sám ze sebe, zahodí svoje plány, touhy a přání, a následuje přání toho Nejvyššího. Ta cesta končí zasvěcením, kdy je člověk smířený sám se sebou a se svým údělem. Výrazný je zde morální podtext: Sophiina veliká touha po spravedlnosti a pravdě.

Čtvrtý oddíl práce je založen na christologických rysech, o kterých svědčí mnohé paralely, které existují mezi pašijovými událostmi, zachycenými v Novém zákoně a ztvárněním příběhu Sophie Schollové, respektive jejích posledních dnů. Pomocí biblických symbolů se snaží nacházet podobnost mezi Ježíšovým a Sophiiným příběhem. Oporu těchto tvrzení hledá práce v samotném filmu.

Z metodologického hlediska práce vychází ze standardního postupu teologické interpretace filmového díla.¹

¹ Srov. HOJDA, J.: *Obrazy člověka ve vybraných dílech literatury a filmu 20. století: teologicko-antropologické interpretace*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 9-14.

1 Historické pozadí a charakteristika historických předloh protagonistů filmu

V této kapitole nastíníme historické pozadí doby a všeobecnou situaci, jež panovala v Německu v době, kdy existovalo hnutí Bílá růže a kdy se také odehrál příběh Sophie Schollové. Zmíníme mimo jiné i osobu Hanse Scholla, Sophiina bratra.

1.1 Situace v Německu v letech 1933-1945

Rokem 1933 se v Německu datuje nástup nacismu. Nacismus je zkratka pro nacionální socialismus extrémního rázu a jeho teorie vychází z fašismu spojeného s rasismem. V zásadě znamená konec demokratického zřízení, přichází kult vůdce a vůdcovský stát.² V roce 1921 se Hitler dostává do čela Německé dělnické strany (DAP), ve které mění její strukturu, smýšlení i její název na Nacionálně socialistickou dělnickou stranu Německa (NSDAP).³ Převládal v ní extrémní nacionalismus a také velká touha po odplatě, pramenící z nespokojenosti s podmínkami Versailleské smlouvy. Ty byly podle většiny obyvatel Německa nepřiměřené, například se jednalo o politické a zeměpisné uspořádání Německa a nutnost úhrady reparací za škody způsobené během první světové války. Všechny tyto skutečnosti vedly ke zhroucení ekonomiky a velké hospodářské krizi.⁴ Dne 30. ledna 1933 se říšským kancléřem stává Adolf Hitler. To fakticky znamenalo nástup totalitní diktatury, zatýkání a zákaz činnosti všech politických stran kromě NSDAP.⁵ Ve stejném roce byl také v Berlíně zapálen Říšský sněm, čehož nacisté využili pro posílení svého postavení ve vládě. Bylo vydáno Nařízení na ochranu lidu a státu, jež mimo jiné obsahovalo pozastavení platnosti některých článků ústavy, pravomoci spolkových zemí byly převedeny na ústřední vládu a rovněž byla zakázána například komunistická strana, ale také vydávání

² Srov. *Nacismus* [online]. [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Nacismus>

³ Srov. HUGES, M.: *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí Říše*. 1. vyd. Praha: Columbus, 2002, s. 13-14.

⁴ Srov. HUGES, M.: *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí Říše*. 1. vyd. Praha: Columbus, 2002, s. 23-25, 28-29.

⁵ Srov. KERSHAW I.: *Hitler: 1889-1936 Hybris*. 1. vyd. Argo. 2004, s. 399, 439.

různých novin a časopisů.⁶ O něco později byly vydány tzv. Norimberské zákony, které měly zosrdit pronásledování Židů a také definovaly pravidla každodenního soužití Židů a Němců.⁷ V srpnu 1934 po smrti tehdejšího prezidenta Paula von Hindenburga se Hitler stává hlavou státu, diktátorem.⁸

V září 1935 se konal sjezd v Norimberku, kde byly vydány zmíněné Norimberské zákony. Jednalo se především o dva ústavní zákony německého Říšského sněmu: zákon o říšském občanství a zákon na ochranu německé krve a německé cti. Židé byli zbaveni lidských práv, měli zákaz vykonávat řadu povolání, vyřazení ze škol a společenského života. Můžeme to označit za počátek vyhlazování Židů.⁹ Hitler a jeho nejbližší straníci (Joseph Goebbels, Hermann Göring, Heinrich Himmler) byli posedlí rasovou čistotou. Byli schopní zajít i tak daleko, aby podle ideálu „eugeniky“ zabíjeli lidi, u kterých se objevila pravděpodobnost zplodit tělesně nebo duševně postiženého potomka. Aby toto podepřeli státní mocí, vytvořili tzv. „sterilizační zákon“. Tento zákon byl navržen skupinou pseudoodborníků na populační a rasové otázky, samozřejmě nacistů.¹⁰ Nacisté tato zvěrstva obhajovali s tím, že jde o „ozdravění národa“ a „nemocní lidé se hojně množí, kdežto miliony zdravých dětí se vůbec nenarodí“¹¹ Mimo takzvanou „prevenci“ také docházelo k usmrcování nevléčitelně nemocných a mentálně postižených v rámci eutanázie, což bylo v nacistickém pojetí masové vraždění, a ne dobrovolné ukončení života.¹² Ruku v ruce s tím vznikl systém pracovních, koncentračních táborů a ghatt (Dachau, Osvětim, Terezín, ...) Tyto tábory se vyznačovaly nesmírnou krutostí, mučením a nelidským zacházením.¹³

Soudnictví v nacistickém Německu bylo dalším Hitlerovým nástrojem k upevnění jeho moci. Hitler, jakožto člen strany věděl, že cesta k moci vede pouze přes legitimní volby. Až po svém nástupu do čela vlády byl v pozici vhodné pro převrat. V tu chvíli se dala do pohybu nezastavitelná mašinerie. Právníci, soudci

⁶ Srov. KERSHAW I.: *Hitler: 1889-1936 Hybris*. 1. vyd. Argo. 2004, s. 423.

⁷ Srov. HUGES, M.: *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí Říše*. 1. vyd. Praha: Columbus, 2002, s. 99.

⁸ Srov. KERSHAW I.: *Hitler: 1889-1936 Hybris*. 1. vyd. Argo. 2004, s. 478-480.

⁹ TAUCHEN, J.: *Vývoj trestního soudnictví v Německu v letech 1933-1945*. 1. vyd. Brno: European Society for History of Law, 2010, s. 74-76, 163.

¹⁰ Srov. KERSHAW I.: *Hitler: 1889-1936 Hybris*. 1. vyd. Argo. 2004, s. 447.

¹¹ KERSHAW I.: *Hitler: 1889-1936 Hybris*. 1. vyd. Argo. 2004, s. 447.

¹² Srov. KERSHAW I.: *Hitler: 1936-1945 Nemesis*. 1. vyd. Argo. 2004, s. 246-249.

¹³ Srov. HUGES, M.: *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí Říše*. 1. vyd. Praha: Columbus, 2002, s. 103, 106.

a jiní justiční činitelé neměli na výběr (a často ani vybírat nechtěli, neboť v nacionální socialismus věřili) než změnit pojetí zákonů a přetvořit je do takové podoby, aby vyhovovaly nárokům totalitní diktatury. V téže chvíli se ze zákonů stala jen iluze pro zachování zdání, že jde stále o demokratický stát s nezávislými soudci a spravedlivou justicí. Veškerá justiční moc byla podřízena Ministerstvu spravedlnosti.¹⁴ Největší oporou nacistů v právních otázkách se stal v roce 1934 Lidový soudní dvůr, jehož verdikty patřily mezi nejtvrdší vůbec. Nejznámějším soudcem v nacistickém Německu je bezpochyby Roland Freisler, zvaný také „krvavý soudce“ (vzhledem k tisícům lidí poslaným na smrt).¹⁵ Soudil mimo jiné také sourozence Scholloy, Probst a několik dalších členů odbojové skupiny Bílá růže.

Postoj nacistů vůči katolické i protestantské církvi byl značně vlažný, ne-li přímo odmítavý až nepřátelský. Naproti tomu však nebylo možné hluboce zakořeněnou víru zlomit. Nacisté viděli mocenskou konkurenci v organizaci a dlouholeté tradici křesťanské církve a proto neustále útočili na různé aspekty církevního života.¹⁶ Mnoho nacistických představitelů zastávalo názor, že nacismus a křesťanství nejsou v žádném případě slučitelné. V každém křesťanském učení nacisté hledali a také nacházeli části židovství, které v nich vzbuzovalo odpor. Proto vymysleli a uměle vykonstruovali náboženství založené na nacionálním socialismu a starogermánských tradicích. Pro přívržence této „levné náhražky církve“ nebylo nutné přestat slavit Vánoce, Velikonoce a další křesťanské svátky, pouze názvy se změnilly na starogermánské. Nicméně se objevili i protestanti, kteří věřili, že nacismus a jeho režim je Bohem požehnán. Přesto však zůstali katolíci, protestanti a lidé dalších náboženství věrni svým vyznáním. Objevily se proto tendence obrátit všechny na stejnou (tu uměle vykonstruovanou) víru, tedy „Gleichschaltung“. To skončilo neúspěšně, což ovšem nacisty nezastavilo v likvidaci svých nepřátel z řad věřících. Papež Pius XI. vydal papežskou encykliku, která se jmenovala „Mit brennender Sorge“ (S palčivou starostí). V ní odsuzoval nacismus a nacistický režim. Tato encyklika byla přednášena kněžími při bohoslužbách. Reakcí nacistů bylo

¹⁴ Srov. TAUCHEN, J.: *Vývoj trestního soudnictví v Německu v letech 1933-1945*. 1. vyd. Brno: European Society for History of Law, 2010, s. 161-166.

¹⁵ Srov. TAUCHEN, J.: *Vývoj trestního soudnictví v Německu v letech 1933-1945*. 1. vyd. Brno: European Society for History of Law, 2010, s. 35, 155, 159.

¹⁶ Srov. KERSHAW I.: *Hitler: 1936-1945 Nemesis*. 1. vyd. Argo. 2004, s. 62-63.

stíhání a hromadné zatýkání církevních hodnostářů za smyšlené finanční, popř. také sexuální prohřešky. Církev jako instituce byla tedy ve fašistickém Německu utlačována.¹⁷

1.2 Život Sophie Schollové

Sophie Magdalena Schollová se narodila 9. května 1921 protestantským rodičům Robertu a Magdaleně Schollovým.¹⁸ Její otec Robert byl politickým smýšlením liberál, odpůrce nacismu a nacistických hodnot. Roku 1942 byl nahlášen místnímu gestapu za hanlivé pomluvy vůči vůdci Adolfu Hitlerovi.¹⁹ Sophieina matka Magdalena byla hluboce věřící a před sňatkem s Robertem se věnovala službě církvi.²⁰

Sophie byla pečlivou studentkou, v roce 1940 výborně složila maturitní zkoušky a v roce 1942 začala studovat biologii a filozofii na Maximiliánově univerzitě v Mnichově. Jelikož se nacistická propaganda zpočátku zdála bezchybná, důvěryhodná a hlavně spolehlivá, Sophie spolu s Hansem a mnoha dalšími podlehl nátlaku a uvěřila. Později však pochopila, a především proto, že se neztotožňovala s antisemitismem, odešla ze Svazu německých dívek a začala k nacismu pociťovat nenávisť. Když přijela do Mnichova studovat, Hans ji představil několika svým přátelům, se kterými již vytvářel protirežimní letáky. Sophie se k nim tedy přidala.²¹ Stali se jádrem skupiny, která se rozšiřovala po celém Mnichově a i v dalších městech. Pomocníků se nabízela spousta a v jejich činnosti je podporovaly i různé autority, například profesor Kurt Huber.²² Letáků množených pouze ručně nebylo mnoho, tudíž jejich činnost neupoutávala až takovou pozornost státních orgánů (Gestapo), a zároveň nedosahovala nutného efektu šíření mezi občany. Později

¹⁷ Srov. HUGES, M.: *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí Říše*. 1. vyd. Praha: Columbus, 2002, s. 80-84.

¹⁸ Srov. *Sophie Schollová* [online]. [cit. 2014-9-26]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Sophie_Schollová

¹⁹ Srov. *Die Weiße Rose* [online]. [cit. 2014-9-26]. Dostupné z: <http://www.wrose.szm.com/wr/ii/chrono.htm>

²⁰ Srov. *Sophie Schollová* [online]. [cit. 2014-9-26]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Sophie_Schollová

²¹ Srov. *Die Weiße Rose* [online]. [cit. 2014-9-26]. Dostupné z: <http://www.wrose.szm.com/wr/ii/chrono.htm>

²² Srov. KAPELLARI E.: *Známé osobnosti tváří v tvář smrti*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2008, s. 49-50.

se jim díky získání stroje na kopírování vedlo mnohem lépe a dařilo se ve velkém šířit jejich ideje.²³

1.3 Hans Scholl a vliv biskupa Galena

Hans Scholl stejně jako sestra nejprve plně souhlasil s nacistickými idejemi v domnění, ba dokonce v přesvědčení, že Hitler přivede Německo a Němce k vítězství ve spravedlivé válce, k prosperitě, bohatství a svobodě. Roku 1935 procitl a pochopil, kam Hitler vede národ. Odvrátil se od nacismu a odešel z Hitlerjugend (organizace Hitlerova mládež), kde do té doby působil jako vedoucí praporu.²⁴ K tomuto uvědomění došel víceméně i díky letáku, který mu někdo strčil do poštovní schránky. Na tomto letáku bylo sepsáno jedno z kázání biskupa Clemense Augusta von Galena, to, kde se stavěl proti vraždění duševně chorých, postižených a dalších lidí.²⁵ Toto kázání se přímo zmiňuje ve filmu při Mohrově výsledku krátce po Sophiině doznání. Podle spisovatele PhDr. Radomíra Malého byl katolický biskup Clemens August von Galen jedním z nejvýraznějších církevních odpůrců nacismu. Stal se strůjcem mnoha protirežimních akcí, mimo jiné pomáhal ukrývat Židovské obyvatele „v církevních zařízeních a dobrých katolických rodinách.“²⁶ Von Galen se stal ikonou katolického odboje, a pro jeho proslulost ho Hitlerův poradce Joseph Goebbels měl strach nechat popravít, aby proti Hitlerovi neobrátil nejen světovou, ale především německou katolickou veřejnost. V roce 1946 by pak papežem Piem XII. prohlášen za kardinála.²⁷

1.4 Hnutí „Bílá růže“

Bílá růže (Weisse Rose) bylo protinacistické ilegální hnutí, založené několika mnichovskými univerzitními studenty spolu s jedním profesorem, kteří chtěli

²³ Srov. *Die Weiße Rose* [online]. [cit. 2014-9-26]. Dostupné z: <http://www.wrose.szm.com/wr/ii/chrono.htm>

²⁴ Srov. *Die Weiße Rose* [online]. [cit. 2014-9-26]. Dostupné z: <http://www.wrose.szm.com/wr/ii/chrono.htm>

²⁵ Srov. QUADFLIEG J.: *Sie bewegten die Welt*. 7. Vydání, Düsseldorf: Patmos, 2004. s. 125.

²⁶ MALÝ R.: *Katolíci ve stínu hákového kříže*. Frýdek–Místek: Nakladatelství Michael s. a., 2006, s. 95.

²⁷ Srov. MALÝ R.: *Katolíci ve stínu hákového kříže*. Frýdek–Místek: Nakladatelství Michael s. a., 2006, s. 95-97.

upozornit veřejnost na krutou a nesmyslnou válku, rasové cítění režimu a celkovou nesvobodu.²⁸

Nejvýraznějšími představiteli tohoto hnutí byli sourozenci Schollovi, Alexander Schmorell, Christoph Probst a Willi Graf. Někteří z nich byli ovlivněni pobytem na východní frontě a na základě těchto zkušeností byli hlouběji přesvědčeni o správnosti odbojové činnosti.²⁹ Sourozenci Schollovi se shodli na tom, že stojí položit život za možnost zmenšení utrpení způsobované nacistickým režimem. V únoru 1943 byli Schollovi a Probst zatčeni, vyslýcháni a souzeni již zmiňovaným nacistickým soudcem Rolandem Freislerem. Čtyři dny poté byli popraveni gilotinou. Další členové byli postupně objeveni a taktéž popraveni.³⁰ Po jejich popravě byla významnou pokračovatelkou jejich činnosti např. Marie-Luise Jahnová, která nakonec strávila dvanáct let ve vězení.³¹

Bílá růže se stala ikonou celého německého odporu vůči nacismu. Po deseti letech od smrti hlavních představitelů pronesl tehdejší prezident Theodor Heuss na jejich památku: *„Jejich činnost musí být v kontextu tragédie německého národa nahlížena nikoli jako pokus o zvrát poměrů, jenž se nezdařil, nýbrž jako snaha nést světlo i v té nejtemnější hodině. A proto patří jejich památce náš dík a úcta.“*³²

²⁸ Srov. *Die Weiße Rose* [online]. [cit. 2014-9-26]. Dostupné z: <http://www.wrose.szm.com/wr/ii/chrono.htm>

²⁹ KERSHAW I.: *Hitler: 1936-1945 Nemesis*. 1. vyd. Argo. 2004, s. 500.

³⁰ Srov. KAPELLARI E.: *Známé osobnosti tváří v tvář smrti*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2008, s. 49-50.

³¹ Srov. *Die Weiße Rose* [online]. [cit. 2014-9-26]. Dostupné z: <http://www.wrose.szm.com/wr/ii/chrono.htm>

³² KAPELLARI E.: *Známé osobnosti tváří v tvář smrti*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2008, s. 51.

2 Filmové zpracování Posledních dnů Sophie Schollové

2.1 O filmu

Film *Poslední dny Sophie Schollové* si bere na zřetel především nacistické soudnictví a kriminalistiku. Ačkoliv se může zdát, že jde o příběh dvou studentů, kteří dělali, co neměli a byli potrestáni, není tomu tak. Film dle skutečné události nejenže ukazuje věrohodnou, ale téměř autentickou situaci v nacistickém Německu, která, ačkoliv už různými způsoby zdokumentovaná, nebyla nikdy tak výstižně pojata. Tímto filmem se vlastně tvůrci postarali, aby se zkažený právní systém nacistů dostal do povědomí dnešních lidí, svým způsobem preventivně. A ačkoliv to může znít podivně, oběť Schollových nám v dnešní době připomíná, abychom nikdy znovu neprosazovali tytéž zákony a nedrželi se jich.³³

Režisér Marc Rothemund a jeho štáb byli skutečně důslední a při přípravě na natáčení využili všechny dostupné materiály, včetně do té doby nedosažitelných soudních spisů. Dále také záznamy z výslechů hlavních aktérů soudního procesu se členy odbojové skupiny Bílá růže, především sourozenců Schollových a Probstů.³⁴ *Poslední dny Sophie Schollové* jsou třetím filmem, který se zabývá tematikou Bílé růže a osobnosti Sophie Schollové. Scénář napsal Fred Breinersdorfer. Film byl natočen v roce 2005 a hlavní představitelku, Sophii, hraje Julia Jentsch. Obdržel Oskarovou nominaci za nejlepší cizojazyčný film a je mnohokrát oceněn.³⁵

2.2 Základní dějová linie filmu

Film *Poslední dny Sophie Schollové* začíná scénou, kdy Sophie zpívá se svou kamarádkou Giselou píseň „Sugar“. Je to první a zároveň poslední scéna, kdy Sophiino chování odpovídá jejímu věku a pro tento věk tolik typické bezstarostnosti. Pak se ale Sophie s kamarádkou loučí a odchází za svým bratrem Hansem. V té chvíli jakoby se loučila i se svou bezstarostností. S bratrem se setkává v dílně, kde již spolu se svými přáteli na stroji rozmnožují letáky, s jejichž pomocí

³³ Srov. ROTHEMUND, M.: *Poslední dny Sophie Schollové* [Film]. Německo, 2005.

³⁴ Srov. ROTHEMUND, M.: *Poslední dny Sophie Schollové* [Film]. Německo, 2005.

³⁵ Srov. *Poslední dny Sophie Schollové* [online]. [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: <http://www.csfid.cz/film/194626-posledni-dny-sophie-schollove/>

jménem hnutí Bílá růže protestují proti Hitlerovu režimu, bezpráví i koncentračním táborům. Letáky dávají do obálek a poté rozesílají lidem. Hanse napadne, že by zbylé letáky mohli roznést po budově univerzity. Willi Graf s tím ale zásadně nesouhlasí a připomíná, že po nedávné demonstraci dívek v muzeu bude jistě všude plno hlídek gestapa. Sophie navrhuje, že letáky v kufříku ponese sama, jelikož dívky to mají při kontrole snazší. Tento moment je rozhodujícím v životě Sophie a celé skupiny Bílá růže a následující události jsou jen vyústěním jejího rozhodnutí. Pak jdou s Hansem domů, kde se odehrává jejich poslední společný večer, který působí velmi idylicky. Sophie vaří Hansovi čaj a říká mu, ať si jde brzy lehnout. Poté za poslechu vážné hudby píše dopis své přítelkyni.

Večerní pohoda končí ránem, ve filmu je hmatatelná atmosféra klidu před bouří, dochází k výraznější dramatictosti, je cítit napětí. Sourozenci vcházejí do budovy a ve chvíli vyučování začnou po chodbě pokládat letáky. Při odchodu si Sophie uvědomí, že kufr s letáky ještě není prázdný a roznesou je i na dalším patře. Letáky položí i na balustrádu a při odchodu Sophie napadne ještě účinnější prostředek a po krátkém zaváhání shazuje letáky z balustrády dolů. Kamera se na okamžik zpomaluje a jak divák pochopí později, právě tímto činem rozhodla Sophie o svém osudu. V tomto okamžiku jsou zahlédnuti školníkem. Krátce nato jsou oba sourozenci ještě na půdě univerzity zatčeni a odvedeni na ústřednu gestapa. Později je zatčen také Christoph Probst, který je usvědčen na základě analýzy nalezeného rukopisu. Jako jediný se u soudu bude pokoušet vzít své činy zpět, protože má tři děti a nejmladší holčičce je sotva pár dní.

Dále film pokračuje výslechy zadržených, při kterých je Sophie konfrontována s vyšetřovatelem Mohrem. Drží se spolu s Hansem předem připraveného alibi, které nepostrádá věrohodnost a výslech dospěje do bodu, kdy ji žádný důkaz neusvědčuje a je propuštěna. Klíčovým okamžikem při odchodu na svobodu je zvonící telefon, rozhodující o jejím osudu. Sophie ztrácí vidinu svobody, ale zároveň se nezvratně blíží nalezení svobody vnitřní. Jakmile zjistila to, že se bratr přiznal a vzal vinu na sebe, okamžitě její svědomí volilo přiznat se k činu. Se slovy: „*Ano. A jsem na to hrdá!*“³⁶ se začíná hájit, argumentovat, hlásá pravdu a upřímnost. Je silnější než kdykoliv předtím. Vystává otázka, zda Sophie bylo

³⁶ ROTHEMUND, M.: *Poslední dny Sophie Schollové* [Film]. Německo, 2005. 43 min.

zřejmé, že svým činem rozhodla o svém osudu. Její postoj je nekompromisní, když rozumně Mohrovi vysvětluje svoji ideu. Pod tíhou důkazů ví, že nemá cenu zapírat, ale nezakrývá skutečnost, nýbrž pravdivě odpovídá. Mohr ji předhazuje úryvky z letáků, rozhořčen nad tím, co jsou mladí němečtí studenti schopni napsat a vydávat. Sophie se statečně drží, nic ji nezlomí.

Sophie, ač vyslýchána, stále si stojí za svými idejemi a snaží se přesvědčit Mohra o pomýlenosti nacistického režimu. Ten se ale nenechává zvíkat. V této chvíli jsou již role obrácené, Sophie klade otázky a Mohr odpovídá. Sophie Mohra nevyslýchá, ale jakýmsi způsobem s ním diskutuje. Každý má neskutečně rozdílný pohled na správnost lidského jednání. Sophie, vedená svědomím je v opozici vůči Mohrovi, zmanipulovanému nacismem. Mohr znevažuje lidskou důstojnost, když bere právo na život těm, kterým ho upřel nacistický režim, kupříkladu Židům a postiženým lidem. Sophie oponuje tím, že nikdo nemá právo soudit, zda si člověk zaslouhuje žít, či zemřít. Takto soudit může jen a pouze Bůh. On je dárce života, a jako jediný má právo život také vzít.

I následující den jsou výslechy. Vedou mezi sebou „debaty“, z nichž vlastně Sophii teprve poznáváme. Po výsleších, kdy i vyšetřovatel Mohr, který má stejné starého chlapce, se jí snaží přesvědčit, aby změnila svou výpověď. Nečekaně se v něm ozývá lítost nad jejím mladým životem a nabízí jí alternativní výpověď v její prospěch. Když volá zapisovatelku, jde si umýt ruce, jelikož ví, co Sophii čeká a nechce mít vinu na jejím osudu. Sophie je hrdá a silná, brání bratra, nicméně ve svém nitru má strach, jenž je naprosto přirozenou reakcí na danou situaci. Dokazuje to mnutí rukou, nervozita, pohledy k oknu jako ke světlu, k úniku, ke svobodě. I vyšetřovatel, který stojí za Vůdcem je odzbrojen Sophiiným postojem a ukazuje i svoji lidskou stránku

Po doznáních a pokračujících výsleších ohledně jejich spolupracovníků z Bílé růže přichází soud. Soud, který je precedentní v tom smyslu, že bude sloužit jako příklad osudu dalších lidí, kteří se vydají stejnou cestou. Sophie ani Hans se nezaleknou možné smrti a dále si hrdě stojí za svými ideály. Jediný Christoph, kterého jakožto autora letáků Bílé růže přivezou k soudu se s ohledem na své děti ospravedlňuje tím, že nebyl plně při smyslech, když obsah letáků psal. Soudce oponuje tím, že takového otce, jako je on jeho děti nepotřebují. Všichni jsou

odsouzení k trestu smrti, a navzdory tehdejší lhůtě 99 dnů ustanovených zákonem pro případ justičních omylů jsou popraveni téměř okamžitě po vynesení rozsudku. Před popravou ještě Sophii ve vězení navštíví rodiče. Jsou hrdí na svou dceru, ačkoliv cítí hroznou bolest. Naposledy se setkávají všichni tři – Sophie, Hans a Christoph a společně vykouří poslední cigaretu, kterou jim proti předpisům dala bachařka. Poté jsou odvedeni na popravu. Sophie naposledy nastavuje tvář slunci ve víře, že po smrti bude Bohem přijata do jeho nebeského království. Když ji přivedli před gilotinu, kterou měli být všichni tři popraveni, je již se svou smrtí smířená. Po její smrti jsou přivedeni Hans a Christoph. Hans, který byl popraven jako druhý, zemřel s výkřikem: „*At' žije svoboda!*“³⁷ Naopak Christoph zemřel mlčky. Film končí seznamem dalších popravených a jinak potrestaných spolupracovníků Bílé růže a studentů.

Z filmu lze vyvodit, jak moc se nacisté opírali o světské instituce, které zneužívali k utlačování a diskriminaci. Jednou z nich bylo poskytování vzdělání na náklady Říše, přičemž docházelo k myšlenkovému omezování a naprosté nesvobodě názoru. Soudce Freisler například argumentuje tím, že Bílá růže zneužívala papír z univerzity patřící Říši na protistátní činnost, což vyzdvihuje jako absurdnost největšího rázu. Dále je to soudnictví. Jak již bylo v této práci dříve zmíněno, soudnictví ve Třetí říši došlo mnoha změn, které si nacisté přizpůsobili tak, aby je mohli zneužívat pro své vlastní záměry, například okamžitou likvidaci jakéhokoliv odpůrce „legální“ cestou. Ve filmu nám tento přístup znázorňuje především postava soudce Freislera.

2.3 Filmová symbolika

Ve filmu se opakovaně objevují některé výrazné symbolické prvky, jakým je například motiv světla. Motivy, které nás provázejí celým filmem mají prakticky vždy nějaký symbolický význam, přičemž tento význam nám může být jak skrytý, tak viditelný.

Symbol světla se objevuje například ve chvíli vstupu na univerzitu s úmyslem roznést letáky, přičemž celou budovou prochází skrze okna a střešní kupoli velké množství slunečního světla. Dále, když Mohr ve vyšetřovací místnosti roztahuje

³⁷ ROTHEMUND, M.: *Poslední dny Sophie Schollové* [Film]. Německo, 2005. 109 min.

závěsy a ta se zalévá sluncem, nebo ve chvíli, kdy je Sophie již v cele a modlí se u malého okénka k Bohu, aby ji neopouštěl. Sophie světlo vnímá jako závan naděje ve své situaci. Kdykoliv pohlédne do světla, či jen zahlédne tenký proužek slunečního svitu, získává novou sílu a naději. Ve filmu to můžeme postřehnout mimo jiné při spojeneckých náletech na Mnichov, kdy celou ozařují záblesky světla a výbuchů. Světlo nám tedy kromě Sopiiny naděje a síly symbolizuje Boha. Světlo je jednou z prvních věcí, kterou Bůh kdy stvořil, a znamená Boží lásku a spásu. „Viděl, že světlo je dobré, a oddělil světlo od tmy.“³⁸ Tam, kde je světlo, je Bůh. Sdílí se člověku, ochraňuje ho a vede jeho cestu, zatímco ve tmě je člověk sám.³⁹ Mohr ve chvíli konfrontace Sophie s důkazy zatemňuje místnost a namíří jí světlo jasné lampy přímo do obličeje, přičemž toto světlo slouží jen jako prostředek psychologického nátlaku.

V monotónní šedi výslechové místnosti, cely a všech míst, kam se Sophie dostane se objevují výrazné červené tóny. Dobový význam červené barvy se v průběhu staletí různě měnil. Ve filmu dominují Sopiin červený svetr, Mohrův červený zákoník, soudcův červený oděv. Červená barva je barvou života, ale paradoxně zároveň i barvou smrti, protože symbolizuje krev proudící i prolitou. Skrze Ježíše to pro nás znamená spásu a vykoupení. Podobnost Ježíše a Sophie naznačuje červený oděv, který je spojuje ve chvíli jejich mučednické smrti.⁴⁰ V případě soudce Rolanda Freislera červené roucho ukazuje jeho společenské postavení a nadvládu nad osudem souzených jako tomu bylo již v dobách starověkých králů a císařů.⁴¹ Mohrův rudý zákoník má vyjadřovat světskou moc v ruce vyšetřovatele. Mohr ho používá jako donucovací prostředek, aby Sophii zastrašil.

Za povšimnutí stojí i symbol oběti. V novozákonním kontextu je oběť spojována s Kristem a jeho sebevydáním pro každého člověka. Vše začíná poslední večeří, kterou Kristus ustanovil jako připomínku svého svobodného sebeobětování

³⁸ Gn 1,4

³⁹ Srov. FEUILLET, A., GRELOT P. Světlo & Temnoty. In Slovník biblické teologie. Český překlad z 5. vydání. Řím: Velehrad-Křesťanská akademie, 1991, s. 496.

⁴⁰ Srov. MARTINEK, R.: *Všechny barvy církve: Barevnost křesťanského oděvu a její význam v tradici západní církve*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 16-17, 20-22.

⁴¹ Srov. MARTINEK, R.: *Všechny barvy církve: Barevnost křesťanského oděvu a její význam v tradici západní církve*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 17.

pro každého jednotlivého člověka.⁴² „Víme, že Boží vůlí je spása člověka“⁴³ a tedy Ježíšova oběť neměla Otce potěšit, ale dokázat Ježíšovu oddanost tím, že je pro něj schopen i zemřít.⁴⁴ Bůh od svých oveček neočekává oběti krvavé, ale zejména duchovní a Sophie ji v tomto smyslu přinesla, byť zároveň přinesla i oběť fyzickou. Vzhledem k obrovské touze vyjádřit svůj názor na to, že se děje něco špatného byla za takovou možnost ochotná položit i život. Sophie stejně jako každý křesťan si nese svůj kříž, jenž je Bohem daným údělem. Podstatou lidského bytí není jen život v radosti, ale nedílnou součástí je také utrpení a smrt, což nám ukazuje na Ježíšovu oběť, kterou svobodně přijal a projevil tím věrnost, poslušnost a věčnou lásku svému nebeskému Otci.⁴⁵

⁴² Srov. *Katechismus katolické církve*, § 610; 1. vyd. Praha: Zvon, 1995, s. 164.

⁴³ POSPÍŠIL, C. V.: *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 3. Vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2006, s. 355.

⁴⁴ Srov. POSPÍŠIL, C. V.: *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 3. Vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2006, s. 355.

⁴⁵ Srov. BOUMA, D.: *Zjevení, víra, církev: teologické skici k úvodu do křesťanství*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 73.

3 Posledních šest dní hlavní postavy a její cesta proměny

Tato kapitola v rámci šesti podkapitol reflektuje posledních šest dnů Sophie Schollové jako cestu. Jako cestu proměny lidského já v průběhu života. Zatímco ostatní lidé postupně zrají během celého svého života, Sophie dozrává velmi rychle převážně ve svých posledních šesti dnech. Proměna, kterou Sophie Schollová prochází, odkazuje ke skutečnosti připodobnění člověka ke Kristu.

3.1 Cesta z niternosti k otevřenosti sebe sama (k vyjití)

Na počátku Sophiiny cesty stojí nevratné rozhodnutí shodit letáky z balustrády v budově mnichovské univerzity. Ve filmu nám záběr na volně padající letáky uprostřed sluncem prosvětleného prostoru zobrazuje nesmírnou volnost a nekonečnou svobodu. Ty samé letáky se pak na konci filmu snášejí z nebe. Lze v tom spatřovat symbol vyjití k otevřenosti – překonala sebe sama, když je z balustrády shodila dolů a tento čin zároveň ale překonal i ji samotnou; hlas vycházející zevnitř Bílé růže se nepodařilo umlčet ani po popravě šesti jejích členů. V této skutečnosti je patrná souvislost s ukřižováním Ježíše Krista, který po smrti vstal z mrtvých a žije dál. Překonal smrt a překonal pozemské zákony. Sophiina cesta vede od dětství, poklidného a světlého, přes mládí a lásku, o které se ale ve filmu dozvídáme až při jejím rozhovoru s Elsou. A pak dospívá právě v té chvíli, kdy se před Mohrem rozhodne nejen přiznat ke svému činu, ale také se k němu postavit hrdě. Jako k údělu, který ponese bez sebelítosti. Sophie vychází ze skrytosti do světla, kde se osvětluje její skrytá identita, to, co se nejprve snažila tajit, přináší s hrdostí na světlo. Zjevuje se skrze vyjití ze sebe; jakoby slyšela volání. V Markově evangeliu se říká: „*Naplnil se čas a přiblížilo se království Boží. Čiňte pokání a věřte evangeliu.*“⁴⁶ Sophie svým přiznáním učinila pokání ve svém nejhlubším nitru. Takovéto pokání se dá přirovnat k úplnému obrácení, ke změně myšlení a vnímání svých dosavadních činů, a odevzdání se s důvěrou do rukou Božích.⁴⁷

⁴⁶ *Mk 1,15.*

⁴⁷ Srov. *Katechismus katolické církve*, § 1431; 1. vyd. Praha: Zvon, 1995, s. 167.

Sophie se nacházela ve stavu, který Guardini nazývá okamžikem uklidnění vnitřního zmatku. V situacích, které nám způsobují zmatek v naší niternosti se stává, že „ztrácíme půdu pod nohama“, tedy že nevíme, co a jak dál, mizí nám náš jasný cíl. Bůh vyjasněním tohoto zmatku dokáže jaksi obnovit tento cíl a znovu tedy víme, kam míříme.⁴⁸ Sophie se přesně takhle chovala, pocítovala sice obrovský vnitřní zmatek a napětí, přesto se ale na tu cestu vydala. Navzdory tomu, že věděla o množství překážek v podobě různých pokušení (nabízená falešná výpověď), které jí čekají, následovala své srdce a vedená vírou a láskou ke svým bližním putovala za svým cílem. Největší oporou jí bylo její svědomí, skrze které působil vlastně Pán sám. Také se nechala vést Duchem svatým a jeho sedmi dary, se kterými se ztotožnila: „*bázeň Boží, která má Boha stále před očima; rozum, který poznává pravdu; moudrost, jež chápe smysl věcí; umění, které dovede nalézt správné cesty; spravedlnost, která usiluje o to, co je správné; síla, která se odvažuje a něco dokáže; uměřenost, která je plná úcty a umí zachovávat meze.*“⁴⁹

Sophie otvírá cestu ostatním svým svědectvím pravdy. Dominancí světa dnešního, ale i světa, v němž žila Sophie, je sebestřednost. Soustředit se pouze sám na sebe znamená ale stát na místě bez hnutí. Člověk, v hloubce svého bytí sebestředný je přesto schopný se sdílet s jinými lidmi. Abychom byli pány svého života, usměrňovali se, ukládali si své cíle, je jistá míra sebestřednosti zapotřebí. Ve chvíli, kdy se však soustředíme na sebe sama, svůj život a problémy, v tuto chvíli jsme v pravém slova smyslu sebestřední. Když se však sdílíme s jinými, naše sebestřednost se ztrácí a upadá. Přijímáme druhé, otevíráme se jim, přesahujeme sami sebe a tím se stáváme opravdovým člověkem.⁵⁰ Sophie nejvíce dosahuje svého sebesdílení ve chvíli, kdy umírá pro budoucnost německého národa. A toto sdílení ji uvádí do *communiae* vzájemné lásky Trojjediného Boha, neboť ona sama ze sebe vychází a daruje se ostatním. Její cesta posledních dnů symbolicky odkazuje k následování Ježíše Krista jako přirozenému dovršení našeho životního cíle.⁵¹

⁴⁸ Srov. GUARDINI, R.: *O živém Bohu*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 86-87.

⁴⁹ GUARDINI, R.: *O živém Bohu*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 87.

⁵⁰ Srov. CLARKE, N. W.: *Osoba a bytí*. 1. Vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2007, s. 53, 99-100.

⁵¹ Srov. HOJDA, J.: *Obrazy člověka ve vybraných dílech literatury a filmu 20. století: teologicko-antropologické interpretace*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 73-75.

Ježíš žil vcelku skrytý život s Marií a Josefem v Nazaretě. Jeho veřejné působení začíná dle Písma ve třiceti letech jeho života a následně se začalo projevovat jeho poslání jako Spasitele světa. Sophie nejprve svou činnost při přípravě letáků tají (snad ve snaze, aby ochránila ostatní, nikoliv proto, že by chtěla chránit primárně sebe), ale pak se přiznává. Její nitro však zůstává Mohrovi utajeno; zato osvětluje to, co je v Mohrovi, odhalí, že je v něm něco skrytého (Pilát Pontský také neodhalil hned, co bylo v Ježíši, ale také odhalil cosi ze sebe a vlastně chtěl Ježíši pomoc). Je to vlastně Sophiino vítězství nad Mohrem, nad jeho zdánlivou mocí, kterou však Sophie překonává svou odvahou a velikostí. Ani na okamžik ho nenechá vstoupit do svého nitra, ani uvidět její slabost či strach. Když se v krátkosti rozloučí s rodiči a vychází ven z místnosti a na chodbě stojí Mohr, rychle si utře slzy a řekne: „*Právě jsem se rozloučila s rodiči. Oni mě pochopí.*“⁵² Jasně mu tak dává na srozuměnou, že její slzy nebyly slzy strachu, ale pochopením bolesti, kterou musejí nést její rodiče. Vyjadřuje tím nad Mohrem obrovskou převahu, ale také vnitřní svobodu. Mohr ani nikdo jiný není tím, kdo ve skutečnosti rozhoduje o jejím osudu. To nám navozuje podobnost situace, kdy Ježíš stojí před Pilátem a říká mu: „*Neměl bys nade mnou žádnou moc, kdyby ti nebyla dána shůry.*“⁵³

3.2 Cesta z nesvobody ke svobodě

Podstatným prvkem Sophiiny cesty je svoboda. Ta, kterou nachází a ztrácí zároveň. Stěžejním momentem ve filmu je Sophiino svobodné, impulzivní a spontánní rozhodnutí shodit letáky z balustrády. Na základě tohoto ztratili drahocenný čas, který jim chyběl k opuštění univerzity. Její rozhodnutí bylo projevem svobodné Boží vůle, která jí uschopňuje k výběru mezi dobrem a zlem, přičemž Sophie volí cestu dobra. Ví, že na tomto světě ji nikdo nemůže soudit, protože každého z nás za naše skutky bude soudit pouze Bůh.⁵⁴ Na jedné straně dochází k Sophiině vnitřní svobodě, ovšem svým způsobem svobodu i ztrácí, protože už není cesty zpět. Sophie si to uvědomuje poměrně rychle. Následným

⁵² ROTHEMUND, M.: *Poslední dny Sophie Schollové* [Film]. Německo, 2005. 104 min.

⁵³ J 19,11

⁵⁴ Srov. *Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes*, čl. 17 In Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: ZVON, 1994, s. 271–297.

zatčením, výslechy a uvězněním postupně začíná chápat, že je fyzicky nesvobodná, ale duchovně je však na cestě k úplnému osvobození, a tím posledním bude teprve její smrt. Po počátečních výsleších měla být Sophie pro nedostatek důkazu propuštěna na svobodu. Při sepisování propouštěcího dokumentu Sophie krátce pohlédne na zamřížované okno, za kterým vidí pouze šedou zeď. Její výraz plný naděje však vyjadřuje, že se dívá mnohem dále, až „za tu zeď“, do budoucna, za nekonečnou volností. Náhle se ozývá osudné zazvonění telefonu, které mění celou situaci a připravuje Sophii o její nově nabytý pocit svobody. Odvedena zpět do Mohrovy kanceláře se pod tíhou důkazů hrdě přiznává, pocituje úlevu a vnitřní osvobození. Svoboda člověka se zcela ukazuje až ve smrti. Člověk umírá, ale místo konce všeho nastává nová svoboda, nové bytí v království nebeském.⁵⁵

Po noci plné spojeneckých náletů na Mnichov je Sophie odvedena k žalobci. Ten jí předkládá obžalovací spis, který Sophie s klidem přijímá. Je odvedena zpět do cely, kde si soucitná Elsa pročítá jednotlivé body Sophiiny obžaloby a je zde jasně vidět, že Sophie samotná to vnímá s klidem a rozvahou, bez paniky. Naproti tomu Elsa je z osudu své spoluvězenkyně vyděšená a marně se snaží najít způsob, jakým jí pomoci. O něco později přijde Sophiin obhájce, který se jí ani nepokouší hájit a snaží se jí spíše demoralizovat. Druhý den Sophie odchází k soudu. Krátce po jejím odchodu zamýšlená a posmutnělá Elsa nalezne pod jejím polštářem obžalovací spis, popsaný nápisy „Freiheit“ (Svoboda). Tento zmíněný spis, který je jakýmsi jejím rozsudkem nám může symbolizovat kontrast mezi fyzickou a duchovní svobodou. Fyzicky je díky tomuto spisu odsouzena k nesvobodě, naproti tomu duchovně je však naprosto volná.

Když chce člověk žít jen sám pro sebe, oddaluje se od Boží přízně a takové svobody, kterou přináší jen Bůh sám, což má za následek pouze hřích.⁵⁶ Ale svoboda daná Bohem má naopak vytvářet plnost života a radost. A proto vlastně i smrt může být aktem svobody, pokud je přijímána jako plod, který ponese ovoce. Ježíš přijal kříž jako nástroj vykoupení z nezištné lásky pro nás. Sophie symbolicky přijímá svůj kříž z lásky k lidem, k bližním, z touhy po spravedlnosti.

⁵⁵ Srov. BOUBLÍK, V.: *Setkání s Ježíšem*. 1. vyd. Svitavy, Řím: Trinitas ; Křesťanská akademie, 2002, s. 212-213.

⁵⁶ Srov. *Katechismus katolické církve*, § 1739-1740; 1. vyd. Praha: Zvon, 1995, s. 443.

3.3 Cesta ke spočinutí v Bohu

Ve filmu se Sophie často obrací k Bohu. Nejen vyřčenými modlitbami, ale také svými niternými pocity. Poprvé je to tehdy, když je u výslechu u vyšetřovatele Mohra a ten se jí snaží nahnat strach. Obrátí jí lampu do očí a ze své aktovky vyndá na stůl pistoli, která patří Hansovi, a snaží se ze Sophie vymámit, kde kupovala známky na obálky s letáky. Snaží se ji zlomit i tím, že tvrdí, že její bratr se přiznal, že na vši činnosti se podílel jen on sám. A vlastně ji „zlomí“, ale jinak, než by Mohr chtěl. Sophie ještě chvíli váhá, neboť do té doby zapírá. Ne ze strachu, ale protože si myslí, že tím chrání ostatní. A najednou odpovídá Mohrovi do očí na otázku, zda o výrobě a distribuci letáků něco věděla. Přiznává pravdu a tímto aktem se zároveň vydává na cestu smíření se s Bohem, neboť už nyní vychází najevo pravda o ní. Celá pravda se však nezjevuje úplně, protože Sophie stále pokračuje v „nevinném“ zapírání, s jehož pomocí se snaží chránit rodinu a přátele.

O Bohu Sophie mluví vlastně jen jednou, a to druhý den výslechu. Sophie argumentuje tím, že její jednání není v rozporu s mravními zásadami slušného člověka a Bohem, ale Mohr horlivě vykřikne, že „*Bůh... Neexistuje!*“.⁵⁷ Krátce poté také Sophii nabízí křivou výpověď pro zmírnění jejího trestu, jelikož pocítí soucit s mladým životem vzhledem k tomu, že má stejně starého syna.

Další okamžik, kdy se ve filmu Sophie obrací k Bohu, je situace, kdy je ještě stále u Mohra ve vyšetřovací místnosti a ten vytáhne závěsy a do místnosti vstupuje světlo. Sophie v tu chvíli podepisuje svoje doznání. V jejích očích je vidět, že podepsáním necítí prohru, ale výhru. Získává možnost naplnit poslání, které je jí dáno Bohem. Ve své podstatě je každý člověk hnán instinktem ke konání dobra, čímž se přibližuje k Bohu jako svému nejvyššímu cíli.⁵⁸

Jedné noci ve vězeňské cele Sophii probudí zoufalý křik z chodby a z obavy o svého bratra se potichu pomodlí: „*Dobrý Bože, neumím nic jiného než se k Tobě modlit, nic jiného neumím než Ti nabídnout své srdce. Tys nás stvořil k obrazu svému*

⁵⁷ ROTHEMUND, M.: *Poslední dny Sophie Schollové* [Film]. Německo, 2005. 69 min.

⁵⁸ Srov. CLARKE, N. W.: *Osoba a bytí*. 1. Vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2007, s. 44, 58-59.

*a neklidné je naše srdce dokud v Tobě nenajde klid... Amen.*⁵⁹ Tento moment označuje i Joseph Ratzinger v jedné ze svých christologických tezí: „*Ježíš zemřel modle se. Při poslední večeři předjal svou smrt tím, že se sám rozdal a umírání tak zevnitř proměnil v čin lásky, v oslavení Boha.*“⁶⁰

Přijmout svůj úděl znamená v životě Sophie jednu velmi zásadní věc: smíření se s Bohem a osudem (Ježíš říká: „...*do tvých rukou odevzdávám svého ducha*“⁶¹, Sophie při loučení s rodiči: „*Udělal bych to znovu a stejně.*“⁶²) Právě tím vyjadřuje své smíření se svým osudem, nelituje, naopak, je přesvědčena o správnosti svého rozhodnutí. Vyznává to i stejně při své poslední modlitbě v cele s vězeňským duchovním. Po udělení Božího požehnání se duchovní loučí slovy: „*Nejvíc milován, kdo svůj život opouští pro své přátele... Bůh je s tebou.*“⁶³ Člověk je v Kristu a skrze Krista uschopněn ke svobodě a lásce, a to díky tomu, že v Trojjediném Bohu je základ naší existence, kterou nám daroval Bůh. A tento dar nám umožňuje vyjít ze sebe a sdílet se druhému.⁶⁴

Sophie se přidává k úmyslům modlitby Páně, přijímá za svůj Boží plán i to, že se její život se ubírá směrem, kterým chce Bůh a vyjádření postoje, že se jeho záměry mohou uskutečňovat i skrze nás. Veršem modlitby „*Posvěť se jméno tvé*“⁶⁵, je velebení Božího jména a prosbou o to, aby Bůh přebýval mezi námi a v nás. „*Přijď tvé království*“⁶⁶ zaměřuje svou touhu k tomuto království, aby přišlo a lidé si v něm zasloužili být a mohli se na něm podílet. Veršem „*Děj se vůle Tvá*“⁶⁷ chápeme Boží úsilí o přivedení jednotlivého člověka k Božímu záměru a jeho uskutečnění na tomto světě v danou chvíli.⁶⁸

⁵⁹ ROTHEMUND, M.: *Poslední dny Sophie Schollové* [Film]. Německo, 2005. 62 min.

⁶⁰ RATZINGER, J.: *Hledět na probodeného*. Brno: CDK, 1996, s. 15.

⁶¹ Lk 23,46

⁶² ROTHEMUND, M.: *Poslední dny Sophie Schollové* [Film]. Německo, 2005. 102 min.

⁶³ ROTHEMUND, M.: *Poslední dny Sophie Schollové* [Film]. Německo, 2005. 105 min.

⁶⁴ Srov. POSPÍŠIL, C. V.: *Ježíš Kristus: Pravda dějin*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 76–77.

⁶⁵ Srov. Mt 6,9; Lk 11,2

⁶⁶ Mt 6,10; Lk 11,2

⁶⁷ Srov. Mt 9,10

⁶⁸ Srov. GUARDINI, R.: *O živém Bohu*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 31-32.

3.4 Cesta soudržnosti

Od okamžiku zatčení Sophie velmi nesobecky ochraňuje bratra a své přátele. Nejprve zapírá, drží se s bratrem předem připravené lži a nedává najevo pravdu. Ve chvíli svého přiznání již ví, že bratr se přiznal, přesto se ho však podvědomě snaží bránit a většinu viny nechává na sobě. Stále však hájí své přátele a v rámci jejich ochrany zapírá jejich spoluúčast. I ve chvíli nevyhnutelné smrti nemyslí na konec svého života, ale pouze na obrovskou bolest, kterou zanechá svým nejbližším, sebe opomíjí. Jen když se modlí, myslí na sebe a prosí Boha, aby stál při ní.

Soudržnost, kterou Sophie zažívala, v sobě skrývala dva aspekty: posilující a zatěžující zároveň. Měla velmi silný vztah k rodičům, kteří ji vychovávali ke statečnosti a upřímnosti, a to ve filmu vystihuje okamžik dojemného loučení před popravou. Otec jí i navzdory své velké bolesti podporuje a s hrdostí říká: „*Jsem na Vás pyšný!*“⁶⁹ V tomto ohledu pro ni soudržnost byla zatěžující. Přestože byla silná a statečná, loučení se s rodiči bylo obtížné, zejména proto, že byla schopná si uvědomit, jak velkou bolest jim svou smrtí působí.

Soudržnost prožívala i se svým bratrem, kterého obdivovala a který byl jejím vzorem a zároveň k němu pociťovala bezpodmínečnou lásku. A stejně tak ji prožívala ke svým bližním, protože k nim přistupovala bez předsudků a s láskou, která je bez podmínek. I s Mohrem v podstatě po celou dobu mluví jakoby s láskou, s laskavostí. Jakoby vnímala, že on plní jen své postavení v její cestě životem, plní roli v jejím osudu. Jedná s ním nekompromisně, pevně, odhodlaně, ale přesto ne s nenávistí nebo opovržením. Posledním „velkým“ vztahem na její cestě životem je vztah se spoluvězeňkyní Elzou. Ta k ní chová až mateřské city, naslouchá jí a nejprve se jí snaží od jejího úmyslu odradit. Říká Sophii, že je ještě příliš mladá, že má ještě celý život před sebou a že je její oběť zbytečná. Postupně ji ale pochopí a začne obdivovat za neobyčejnou statečnost. Vyjadřuje jí podporu a v té chvíli jakoby se jejich věk prohodil. Sophie je ve své moudrosti najednou starší než Elza, přerůstá ji i svojí vírou. Sophie při loučení s rodiči pevně

⁶⁹ ROTHEMUND, M.: *Poslední dny Sophie Schollové* [Film]. Německo, 2005. 102 min.

věří tomu, že se s nimi setká v království nebeském, neboť následuje Krista, který odcházel do nebe za svým Otcem.

V Sophiině cestě hraje velkou roli setkání s druhým člověkem. Lévinas tvrdí, že při takovém setkání nebereme druhého jako osobu a nemyslíme na jeho lidskost a možnost, že cítí stejné pocity. Vnímáme druhého jako tvář, prostou tvář, která s námi může komunikovat beze slov, pouhým výrazem. Avšak druhý není brán jako rovnocenný ve svém lidství.⁷⁰ Lévinas také říká, že tato tvář je smrtelná a tím, že ji vidíme jako tvář se nám dostává dvojího upozornění: Nezabiješ a ani nenecháš zemřít v osamocení. Tímto způsobem je člověk vůči druhému odpovědný. Vyjadřuje tím lásku k bližnímu. Bytí člověka je založeno na osvobození, ke kterému ovšem potřebuje čas a druhého. A Sophie si tvář svého bližního dobře uvědomovala, když za ní přijala odpovědnost.⁷¹ Věděla totiž, že její smrt přinese ovoce ve smyslu upozornění na to, co se děje, že se bezdůvodně vraždí ostatní lidské tváře.

Na výzvu můžeme také nahlížet ještě z jiného úhlu. Na začátku cesty Sophie nevnímá do detailu svůj úděl; je pouze rozhodnutá udělat správnou věc. V té chvíli vlastně ještě stojí před svým zásadním rozhodnutím, kterým není jen shození letáků dolů z balustrády. Tou výzvou a zároveň tím zásadním rozhodnutím je přijetí Boží lásky takové, jaká ve skutečnosti je: tedy bezpodmínečná a absolutně nekonečná. Principem této Boží výzvy, kterou by člověk měl přijmout, aby došel ke spáse, je přijetí Boha, ale i sebe sama ve své opravdovosti.

Apoštol Matouš ve svém evangeliu vypráví příběh o ženě, která byla pohankou, ale protože bylo její dítě nemocné, přišla prosit Ježíše o jeho uzdravení. Učedníci mu radili, aby se s ženou vůbec nebavil a poslal ji pryč. On však nereagoval. Žena, jež je pohankou a nevyznává Boha Izraele, přesto prosí Ježíše o zázrak uzdravení. Svým jednáním prokáže víru v Pána Ježíše a dostane, se jí odpovědi, že díky tomu, jak se zachovala, může jít domů, protože její dcera se již uzdravena.⁷² Podobným způsobem Sophie přijímá tuto výzvu. Nad nikoho se nepovyšuje, ale zároveň se neponižuje, cítí se dostatečně silná a statečná na to, aby dostála svému údělu, který před ní stojí. Také ví, že to nedělá jen pro sebe. Její čin je poselstvím pro všechny ostatní lidi, jejímž smyslem je se vzepřít zlu, hlásat

⁷⁰ Srov. LÉVINAS, E.: *Být pro druhého (Dva rozhovory)* Vyd. První. Praha: Zvon, 1997, s. 17.

⁷¹ Srov. LÉVINAS, E.: *Být pro druhého (Dva rozhovory)* Vyd. První. Praha: Zvon, 1997, s. 18.

⁷² Srov. Mt 15,22-28

pravdu a nenechat se ničím odradit. A její smrt tak není prohrou, ale vítězstvím, protože je svobodná, neboť vnímá souznění s tváří druhých a odpovědnost za ni. Ve chvíli, kdy ví, že zemře, tak si uvědomuje, že není sama, že úplná je jen v kontaktu s druhou tváří a že za ni má zodpovědnost. A právě proto, že tu zodpovědnost přijímá, tak je její smrt pro ni vítězstvím.⁷³

3.5 Cesta k víře, k naději a lásce a cesta k morální odpovědnosti

Další podstatnou částí Sophiiny cesty je formování ctností. Na začátku je Sophie „pouze“ nadšenou stoupenkyní Bílé růže a obdivovatelkou svého bratra. Po zatčení při výslechu také nejprve zapírá. Ale její postoj a hodnoty velmi rychle dozrávají. Bezmezně věří ve správnost svého rozhodnutí i Boží vůli. Naděje je ve vykoupení, víra ve věčný život a znovu setkání se všemi blízkými. Výraznou Sophiinou hodnotou je také láska.

Sophie cítí lásku ke své vlasti, kdy ukazuje na násilí a nelidskost jednání Hitlerova režimu. Ví, že zlo plodí jen a jen zlo. Budoucnost a svoboda národa se nezíská prolitou krví, ale závisí na lidskosti, sounáležitosti a usilování o dobro celé společnosti. Svým jednáním vyjadřuje negativní postoj k národní politice a snaží se vyzdvihnout morální hodnoty, kterými by se měli všichni lidé řídit.

Bezpodmínečnou lásku Sophie cítí ke své rodině a přátelům, pro něž je schopná té nejvyšší oběti. Celou svou osobou se odevzdává druhým lidem naprosto nezištně, nedělá to pro sebe, pro svůj vlastní zájem, ale pro vyšší cíle. A to ji přináší pocit naplnění.⁷⁴ V jednoduchosti svého poslání si neuvědomuje, že svým odevzdáním zajišťuje lepší budoucnost jak pro „ty hodné“, tak pro nacisty, kteří si to nezasluhují. Veškerá Sophiina láska zahrnuje všechny bez rozdílu, což může být vyobrazením nesmírné Boží lásky vůči všem lidem.⁷⁵

Bůh se nám zjevil ze své svobodné vůle a především z lásky, kdy nám otevřel své srdce a ukázal svou nejniternejší podstatu. Stal se člověkem, jedním z nás, bere na sebe všechny naše starosti a ukazuje cestu našemu životu.⁷⁶ Bůh pomáhá každému, kdo v něho věří. A i když člověk ve svém životě trpí, jsou tyto bolestné

⁷³ Srov. LÉVINAS, E.: *Být pro druhého (Dva rozhovory)* 1.Vyd. Praha: Zvon, 1997, s. 13-14.

⁷⁴ Srov. RAHNER, K.; VORGRIMLER, H.: *Teologický slovník*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996, s. 157.

⁷⁵ Srov. BOUBLÍK, V.: *Teologická antropologie*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2006, s. 154-155.

⁷⁶ Srov. *Katechismus katolické církve*, § 50-53; 1. vyd. Praha: Zvon, 1995, s. 31-32.

zkoušky tím, co nás posiluje. Člověk bezstarostný si myslí, že Boha nepotřebuje a stačí si sám, ale pokud člověk trpí, záhy pochopí, že někoho ve svém smutku potřebuje a otevírá se Bohu. A Bůh nám opět pomůže a požehná. Sophiina cesta je vedena vírou v Boží spravedlnost a její morální hodnoty jsou touto cestou zdokonalovány.

Moudrost ji dává schopnost rozlišovat mezi dobrem a zlem i v jejím věku daleko lépe než Mohrovi. Také si velmi dobře uvědomuje, že dobro nemusí být nutně doprovázeno příjemnými věcmi. Sophie má v sobě velmi silnou touhu po spravedlnosti, to je patrné již od začátku filmu, jak je přesvědčená o správnosti svých idejí, jak vášnivě mluví s Mohrem, když se ptá, zda považuje za spravedlivé vraždění nevinných mentálně či jinak postižených dětí. Své názory hlásá statečně, pevně. Přijímá svůj osud. Smyslem a principem přijetí svého vlastního osudu je dívání se na lidský život a konání očima víry, nikoliv pouze prostřednictvím našich lidských poznatků.⁷⁷ Právě Sophiina nezlomná víra je základem formování ostatních ctností. Sophie je vedena nejen vírou ve správnost svého rozhodnutí, ale také vírou v Boží slovo, kterému pokud otevřeně nasloucháme, tak nám odhaluje obzory našeho života.⁷⁸ Sophie přijímá všechny těžkosti svého rozhodnutí ve světle Božího zjevení a v naději, kterou ve filmu např. symbolizuje proužek slunce-světla padajícího oknem do vězení, na nějž se Sophie s nadějí dívá jako na nový život.

Sophie ke svým ctnostem a velikosti dorůstá v prostředí vězeňské cely. Ježíš až do svých třiceti let žil naprosto obyčejný život, poté začalo jeho poslání, což ukazuje na možnou podobnost života a skutků Sophie. Byla spíše tiché a skromné povahy, neproblémovým dítětem a později dobrou studentkou, nijak výstřední. K prvnímu výslechu přichází a v domnění, že chrání ostatní, zapírá. V nehostinném prostředí výslechové místnosti a cely však dochází k poznání svého osudu a toho, za co je odhodlaná bojovat a položit život. Tato paralela se opírá o myšlenku svatého Františka z Assisi. „*Jediný Syn se stává člověkem jako chudé dítě a žije nepoznán, bez bohatství nebo postavení. František v této události vtělení poznává velkorysost Boha, který si nezakládá na ničem, ani na božském stavu. Tím,*

⁷⁷ Srov. BOUBLÍK, V.: *Setkání s Ježíšem*. 1. vyd. Svitavy, Řím: Trinitas ; Křesťanská akademie, 2002, s. 159.

⁷⁸ Srov. BOUBLÍK, V.: *Setkání s Ježíšem*. 1. vyd. Svitavy, Řím: Trinitas ; Křesťanská akademie, 2002, s. 159.

že přišel jako člověk, vzdal se Syn své vznešenosti a s láskou přijal lidské meze, utrpení, námahu a dokonce smrt. Ježíšův život je živým a dojemným obrazem Božího života.“⁷⁹

3.6 Cesta zasvěcení

Cesta, pro kterou se Sophie rozhodla, byla na jedné straně velmi nebezpečná, ale přesto také ta nejmorálnější možná. Sophie s plným vědomím přijímá svůj úděl a ví, co ji nevyhnutelně čeká. Protože však byla naprosto odevzdaná své víře a Bohu, neměla strach ze ztráty pozemského života, neboť věřila v život věčný. Při loučení jí maminka říká, že už nikdy nevejde do jejich dveří. Ale zároveň jsou obě plné naděje, že se sejdou na věčnosti. Smutek ze ztráty a opuštění je kompenzován nadějí a znovushledáním.

Sophie na své cestě působí jako naprostý protiklad vůdce nacistické říše Hitlera. Neboť „*Co prospěje člověku, získá-li celý svět, ale ztratí svůj život?*“⁸⁰ Typickým příkladem je Hitlerova nepřekonatelná touha po moci. On, „získal svět“, ale ztratil sám sebe. Sophie naproti tomu obětovala svůj život pro záchranu toho samého světa, pro svobodu a budoucnost, zatímco Hitler netoužil po ničem menším než vládnout celému světu. Citát z Markova evangelia nám tedy říká, že obětovat život za svět může být dvousečné a dvojsmyslné, ale v zásadě jde o rozdíl v záměru. Záleží na tom, zda chceme světu pomoci, nebo mu vládnout.

Můžeme si položit otázku, jaký by byl Sophiin další život, kdyby se spolu s bratrem Hansem nezapojila do odbojové činnosti. Odpověď se zdá být zřejmá: Nikdy by se nevydala na svou cestu, kterou si musela projít, aby se stala tím, kým byla. Ctnostná byla již dříve, ale při svých posledních šesti dnech razantně dospěla. Můžeme se domnívat, že kdyby tedy neroznesla letáky na univerzitě a nechytily jí, byla by pravděpodobně jen dalším z řady protinacisticky laděných studentů, nijak nevyčnávajících a v zásadě pro režim naprosto neškodných. Nejspíše by se nikdy nezapsala do historie, nikdy by neukázala světu ideje Bílé růže a nikdy by nebyla souzena Rolandem Freislerem a popravena gilotinou.

⁷⁹ SHORT, J. W.: *Chudoba a radost, Františkánská tradice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2003, s. 38.

⁸⁰ Mk 8,36

Její cesta může naznačovat určitý prvek sebeobětování. Sophie, od zajištění důkazů z bytu Schollových, míří na jistou smrt. Navzdory mnoha šancím na spáchání sebevraždy, kterou mohla předejít soudu a všem útrapám spojeným s popravou, nikdy to neudělala. Sophie totiž věděla, že se obětuje pro ideu, a ve světle lidského života to můžeme vnímat jako hrdinský čin. Nemohla se lépe postarat o to, aby se její idea dochovala až do dnešních dnů.

Jednotlivé body této kapitoly z hlediska teologie popisují Sophiinu cestu proměny, její vyjití ze sebe a následování Krista jako životní cestu člověka, jenž má cíl v Kristově tajemství. Vyjít ze sebe znamená potlačit v člověku vlastní já, uvěřit, že ten, kdo ho vede, zná nejlépe cestu a její smysl. Znamená to také ztratit svobodu, aby člověk našel novou a došel až do momentu zasvěcení, tedy okamžiku, kdy je zcela smířen se svým osudem, s Bohem i ostatními lidmi.

4 Paralela s pašijovými událostmi v příběhu Sophie Schollové

Při pozorování Sophiina chování a jejího růstu k odpovědnosti za své činy nás může napadnout určitá souvislost, návaznost, či dokonce podobnost s posledními dny Ježíše, tedy s pašijovými událostmi - s posledními dny Ježíše Krista před jeho ukřižováním. Sophie je obviněna, uvězněna, a když již ví, jaký bude její osud, hájí svou ideu, drží se pravdy, svých ctností a svědomí. Věří, že ačkoliv bude popravena, po fyzické smrti ji čeká posmrtný život v Božím království. Neustále se obrací na svou víru, a kdykoliv pohlédne do světla, ví, že Bůh jí bude milostiv a ona, jakožto pravdomluvná a poctivá se v Božím království shledá se svými blízkými, ačkoliv je v tuto chvíli opouští. Ježíš samozřejmě ví, že není nijak vinen. Odpovídá pravdivě, nic neskrývá. Pilát jej odmítá zprvu vydat (Mohr Sophii nabízí polehčující výpověď), avšak po několikerém židovském pokusu ho odsoudit k popravě konečně svolí. Ježíš je po své smrti nanebevzatý, a v to ve svém případě věří i Sophie. V několika následujících pododdílech je popisována mučednická cesta Ježíše a její analogie s poslední cestou Sophie Schollové.

4.1 Počáteční rozhodnutí

Sophie si na začátku příběhu úplně neuvědomuje nebezpečí, které jí hrozí při zapojení se do protistátní činnosti. Její cesta začíná ve chvíli rozhodnutí roznést letáky po budově univerzity. Ví, že to, co dělá, není legální, ale není si plně vědoma toho, že jí za to hrozí smrt. To v úplnosti pochopí až při výslechu u Mohra, ale ani tehdy nezaváhá. Vychází ze sebe, je odhodlaná nevzdat to ani za cenu smrti. V podstatě v celém filmu se opakuje motiv odvahy a svobody člověka, která není zastavena ani smrtí. Z tohoto pohledu je možné vidět člověka jako lidskou bytost, jež má určitý transcendentní původ. Původ v Bohu, který se člověku plně sdílí a určuje mu způsob jeho bytí. S tím koresponduje i sémantika celého filmu, který směřuje k tomu, že smysl života lze nalézt tam, v němž život člověka směřuje k vyjití ze sebe, protože je Bohem obdarován a povolán do vzájemného vztahu.⁸¹

⁸¹ Srov. HOJDA, J.: *Obrazy člověka ve vybraných dílech literatury a filmu 20. století: teologicko-antropologické interpretace*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 76-77.

4.2 Zatčení

Sophie je zatčena na půdě univerzity spolu se svým bratrem po tom, co shodila letáky z balustrády, což poukazuje na podobnost zatčení Ježíše v Getsemanské zahradě. Ježíše zatkli kvůli Jidášově zradě na základě úplaty, zatímco Sophii s bratrem zadržel správce budovy. Tento správce dával gestapu horlivě najevo svou oddanost vůči režimu, přičemž očekával alespoň minimální kariérní postup či materiální výhody.

Ježíš ani Sophie se zatčení nebrání a vyrovnaně a odevzdaně přijímají svůj osud. „*Otče, chceš-li, odejmi ode mne tento kalich, ale ne má, nýbrž tvá vůle se staň*“⁸², vnitřní boj, který vrcholí osobním rozhodnutím se pro Boží vůli. Zde je patrná symbolika odkazující na boj odehrávající se v jejím nitru. Nemusela to vlastně vůbec udělat, stačilo úplně jen letáky roznést po univerzitě. Sophie chvíli váhá, ale ještě se vrátí a letáky shazuje dolů. Symbol letu, volnosti, svobody spouští sled následujících událostí, které již nepůjde vrátit. Kamera v tu chvíli zobrazuje letáky v detailu a zpomaleném záběru. Jakoby právě na nich visel Sophiin osud a v konečném důsledku tomu tak skutečně je. Sophie sice ještě nechápe ve všech souvislostech dopady svého rozhodnutí, ale vnitřní potřeba učinit správnou věc (zde ve smyslu toho, aby byly letáky skutečně „viditelné“ rozhozeny) ji k tomuto rozhodnutí přivádí, aniž by zvažila případná nebezpečí.

4.3 Výslech

Při probíhajících výsleších stojí Ježíš proti Pilátovi a Sophie proti vyšetřovateli Mohrovi. Oba dva vyšetřující mají viditelný strach, každý však ze zcela jiného důvodu. U Mohra tento strach pramení z postavení se tváří tvář režimu a u Piláta jde o boj o moc. Postava Mohra je ve filmu velmi dobře ztvárněna. Od počátku vidíme člověka, který nemá a nebude mít zábrany odsoudit toto mladé děvče k smrti. Jeho ledový výraz ve tváři nás děsí, zároveň ale sledujeme, že Sophii se mu strach nahnat nedaří. Dokonce jako bychom spatřovali určité pochybnosti v jeho tváři, když s ním Sophie polemizuje o morálnosti zabíjení postižených dětí a uvádí mu i další příklady, proč si myslí, že je režim stávajícího Německa zrudný

⁸² Lk 22,42

a proč o tom ona nemůže mlčet. V té chvíli se obličej Mohra mění, je dost možné, že třeba se Sophií i souhlasí, ale on má strach. A ten by mu nikdy nedovolil postavit se fašistickému režimu. Pilát se také bál, jednak o svoji moc a jednak se bál židovských obyvatel, kteří křičeli „Ukřižuj ho!“⁸³, přestože byl Pilát vnitřně přesvědčen o Ježíšově nevině a snažil se mu pomoci. Nemohl pak unést vinu, tak si nad Ježíšovým osudem umyl ruce.⁸⁴

V souvislosti s dohady o právu na život pro postižené, Židy a další Němci uznané jako „podlidi“ se nám nabízí výklad z pastorální konstituce *Gaudium et spes*: „Všechno, co je proti životu, jako vraždy všeho druhu, genocidy, ... Cokoliv porušuje nedotknutelnost lidské osoby jako mrzačení, tělesné nebo duševní mučení, pokusy o psychické násilí; Co uráží lidskou důstojnost, jako nelidské životní podmínky, svévolné věznění, ... A také hanebné podmínky práce, když je s dělníky zacházeno jako s pouhými výrobními prostředky, a ne jako se svobodnými a odpovědnými osobami: Všechny tyto věci a jim podobné jsou opravdu ostudné, vnášejí nákazu do lidské civilizace a poskvřňují více ty, kteří je dělají, než ty, kteří trpí bezprávím, a velice zneuctívají Stvořitele.“⁸⁵

4.4 Zlom v procesu

Zlomovým bodem v procesu byl okamžik, kdy je téměř propuštěna, zazvoní telefon a je opět předvedena před vyšetřovatele Mohra a jsou jí předloženy důkazy. Ježíš je konfrontován s Židy, aby byl ukřižován a jeho život vyměnili za život vraha.⁸⁶ Sophie zpočátku po zatčení zapírá. Není to ze strachu, naopak, má pocit, že je správné zapírat, neboť tím chrání ostatní členy skupiny. Do té doby si také není vědomá toho, že za čin, který spáchala ji jednoznačně hrozí smrt. Pak ale přichází okamžik, kdy je Sophie postavena před hotovou věc. Důkazy ji jasně usvědčují a Mohr jí sděluje, co ji čeká, pokud bude trvat na svém a nebude spolupracovat. Sophie nezaváhá. Dokonce i v této chvíli v sobě nalézá odvahu sdělit Mohrovi, že je na svůj čin pyšná a že ho nelituje. Říká to, přestože již ví, že bude potrestána a přijde o možnost nadále žít. Zde můžeme vnímat zřetelnou analogii s odsouzením a

⁸³ Mk 15,13

⁸⁴ Srov. Mt 24,27

⁸⁵ *Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes*, čl. 27. In Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: ZVON, 1994, s. 271–297.

⁸⁶ Srov. Lk 23,19

potrestáním Ježíše. Oba svůj úděl přijímají a nesnaží se zachránit si svůj život. Sophie je postavena před střet lidskosti s nacistickým režimem. Její nezdolná víra v morální hodnoty a zároveň v Boha ji žene na její cestě dál. Ač zpočátku nechápe kontext zcela přesně, věří ve smysl nedozírné lásky a v její nesmrtelný přesah. Mohr je zdánlivě i prakticky silnější, má v daný okamžik a v dané situaci větší moc, avšak z hlediska věčnosti a nekonečnosti lásky je to on, kdo bude poražen.⁸⁷

4.5 Druhá fáze procesu

Sophie i Ježíš vědí, že budou odsouzeni. Oba dva hájí pravdu a stojí pevně za svým názorem. Ježíš hlásal vždy veřejně a také Sophie říkala své ideje nahlas. V této fázi již Sophie ví, že ji jednoznačně čeká smrt a že není již cesty zpět. Její odvaha spočívá nejen v tom, že stále dokola opakuje, že ničeho nelituje, že by to udělala znovu a že bezpodmínečně věří ve správnost svého rozhodnutí. Další velká část odvahy spočívá v tom, že i přes nesnáze, které zakouší, se snaží chránit své blízké a vzít vinu jen na sebe. Sophiina postava dokonale zdůrazňuje důstojnost člověka, který díky svému jednání zůstává neporažen. A to přesto, že je konfrontována s násilím a nespravedlností.⁸⁸

Sophie se také netají svojí vírou v Boha – jako ve svou největší oporu a naději, zejména ve smyslu věčného života, ve kterém se bude moci setkat se svými blízkými. A v tomto momentě již přichází otázka soudu. Toho pozemského, který bude záhy následovat, i toho soudu věčného, kde si budeme všichni před Bohem rovni. K tomu Sophie neustále odkazuje a dokazuje tak převahu nad Mohrem. Ona si je jistá, že pozemský soud v podstatě nemá smysl. Ten skutečný, poslední Boží soud teprve přijde, a ona před ním obstojí rozhodně lépe než Mohr. Můžeme zde tak spatřovat, že důstojnost člověka lze zachovat i tím způsobem, že on sám se postaví na stranu dobra, že přes ztrátu vlastního života bude hájit pravdu a odsoudí špatné činy a skutky, které právě onu důstojnost a svobodu člověka zneuctívají.⁸⁹ Moc je absolutně zneužívána a vede k tomu, co je divákovi filmu jasné; ke

⁸⁷ Srov. HOJDA, J.: *Obrazy člověka ve vybraných dílech literatury a filmu 20. století: teologicko-antropologické interpretace*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 79.

⁸⁸ Srov. HOJDA, J.: *Obrazy člověka ve vybraných dílech literatury a filmu 20. století: teologicko-antropologické interpretace*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 44.

⁸⁹ Srov. HOJDA, J.: *Obrazy člověka ve vybraných dílech literatury a filmu 20. století: teologicko-antropologické interpretace*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 45.

koncentračním táborech, vyhlazování Židů, k usmrcování nevinných. Hrozná důsledky jejího zneužívání ale narážejí na odpor. V tomto filmu v podobě Sophie, která se nebojí vzepřít. Zmíněná tematika filmu pak vlastně prostupuje celým filmem. Mohr se domnívá, že Sophie i další členové hnutí budou odsouzeni u pozemského soudu k trestu smrti. Naproti tomu Sophie je přesvědčena, že její konání směřuje k úplně jinému soudu. Celý příběh tak můžeme vnímat jako souboj pravdy, spravedlnosti a svobody versus zneužívání moci, lidské důstojnosti a humanity. Absurdita celého procesu je dovršena tím, že jsou v zdánlivě legitimním procesu odsouzeni k smrti mladí lidé, kteří se jen snažili vyjádřit svůj nesouhlas se zabíjením nevinných.

4.6 Křížová cesta

Křížovou cestou pro Sophii je soud, kde prokazuje extrémní odvalu a dále rozloučení s rodiči ve vězení. Ježíš se na křížové cestě setkává se svou matkou, jež smutní nad utrpením svého syna. Také potkává odvážnou Veroniku, která mu otírá obličej. Ve filmu nám to připodobňuje scéna se soucitnou bachačkou, která dává všem třem odsouzeným poslední cigaretu.

V bodu předešlém jsme již zmínili soud. Sophie je před ním naprosto sebejistá, beze strachu, jediné, co ji trápí je bolest, kterou způsobuje svým rodičům. Paralelu k Ježíši Kristu zde můžeme spatřovat v tom, že on si také velmi uvědomoval utrpení své matky a snažil se ho zmírnit, dokonce již přibit na kříži svěřil ji do péče jednomu ze svých učedníků. Tematika soudu zde znovu vyvstává. Ale Sophii vlastně nezáleží na výsledku, ona se nemá potřebu hájit z toho důvodu, aby se očistila a zachránila. Naopak, ona bere soud jako další možnost jak vyjádřit svoje názory před větším počtem lidí, oslovit více posluchačů a moci tak být ve své „misi“ ještě prospěšnější. Sophie se nebojí. U soudu pochopitelně vzrůstá intenzita konfliktu mezi jejím stanoviskem na straně jedné a zneužívanou mocí na straně druhé. Přesto ale ze Sophie neustále vyzařuje jakási životní radost, ona je pyšná na to, že jí byl dán dar prožít právě takový život. Proces, který je se Sophií a jejími přáteli veden je v podstatě vykonstruován, nejde v něm o spravedlnost, ale především o to umlčet je. Mezi odsouzenými panuje harmonie a láska, ačkoliv Christoph se na poslední chvíli snaží zachránit, protože má rodinu a čerstvě narozené miminko.

Hans se Sophií toto chápou a ještě prosí za jeho propuštění. Vzájemná soudržnost zde není navozena strachem, ale nesmírnou láskou a respektem jednoho k druhému. Paralelu k biblické křížové cestě můžeme u Sophiina příběhu vidět v cestě od jejího zatčení až po příchod ke gilotině, nejvíce však její hlubokou vírou v Boha a pokorou.

4.7 Smrt

Na konci jejich cesty přichází smrt. Smrt, paradoxně z rukou těch, za které umírají. Ježíš byl ukřižován Židy a Sophie popravena Němci, za jejichž budoucnost a svobodu bojovala. Mučednická smrt obou se však dotkla národů na celém světě. Oba dva v oběti vidí smysl. Ačkoliv mnoho lidí na konci svého života cítí smutek a často i lítost, Sophie všem odpouští a kráčí na smrt s Otcovou Boží vůlí. Nastavuje tvář slunci a Bohu, jemuž zůstala věrná, a proto se na něho může dívat. „*Blaze těm, kdo mají čisté srdce, neboť oni uzří Boha.*“⁹⁰ Přestože je ve filmu Sophie tou postavou, která je poražená a umírá, necítí žádný pocit prázdnoty, beznaděje nebo zmaru. Ukazuje nám to, že Sophie je schopná být sama sebou, jen díky tomu, že se zcela naprosto odevzdala do rukou Božích. Již Sophiina samotná existence je pro ni darem a ona to tak skutečně vnímá.⁹¹ Pašijový příběh je pak ve své paralele dovršen obrazem „*Krista-mučedníka*“⁹² a Sophie-mučednice.

4.8 Věčnost

Sophii se poslední noc před popravou zdál sen, jenž symbolizuje zachování ideje Bílé růže i přes smrt hlavních představitelů. Ve snu držela v náruči bíle oděné dítě a současně se propadávala hloub a hloub do ledovce, který měla pod nohama. Včas stihla dítě odložit na pevné bezpečné místo, než sama spadla a zahynula. Přesto však necítila zmar ani smutek, cítila pocit naplnění z toho, že se ideu-dítě podařilo zachovat.⁹³ Tato paralela se opírá o záchranu prvotní myšlenky: Sophie jako člověk zemře, ale idea zůstává; dějiny christologické nekončí Velkým pátkem, ale vrcholí vzkříšením Ježíše a šířením křesťanství do celého světa a všech dob.

⁹⁰ Mt 5,8

⁹¹ Srov. HOJDA, J.: *Obrazy člověka ve vybraných dílech literatury a filmu 20. století: teologicko-antropologické interpretace*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 52.

⁹² HOJDA, J.: *Obrazy člověka ve vybraných dílech literatury a filmu 20. století: teologicko-antropologické interpretace*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 52.

⁹³ Srov. ROTHEMUND, M.: *Poslední dny Sophie Schollové* [Film]. Německo, 2005. 80 min.

Věčností v tomto kontextu lze považovat věčný život po smrti, který lze chápat nejen jako život po smrti, ale i naplnění Boží vůle v životě člověka, která má i posmrtný přesah. A také pojetí věčnosti jako zvěčnění Ježíšovy popř. Sopiiny památky, skrze to, co se ohledně jejich života dochovalo, tedy evangelia a příběhy nebo záznamy, protokoly a letáky.

Závěr

Bakalářská práce se věnovala teologicko-antropologickému tématu ve filmu *Poslední dny Sophie Schollové*. Přiblížila historické pozadí, tedy předválečnou dobu v Německu, nastupující Hitlerovu diktaturu i hnutí Bílá růže, díky jehož členství se vlastně hlavní hrdinka Sophie vydává na svou poslední cestu. Svého rozhodnutí však nikdy nelitovala a podobně jako Ježíš Kristus ve své oběti spatřuje smysl.

Film *Poslední dny Sophie Schollové* je v pořadí třetím filmovým zpracováním života a smrti Sophie Schollové, jejího bratra Hanse a rovněž dalšího člena Bílé růže Christoha Probst. Není jen příběhem Sophie a členů hnutí, ale také věrně přináší obraz tehdejšího německého soudnictví, které nemělo vůbec nic společného s právem a zákonem, ale především s nacistickou propagandou a nesvobodou slova. Film se mimo jiné snaží poukázat i na tuto skutečnost a snaží se varovat předtím, aby se již nic podobného neopakovalo. Film režíroval Marc Rothmund a získal za něj nominaci na Oscara.

Bakalářská práce své závěry přináší na základě podrobné analýzy zmíněného filmu, jakožto i studia příslušné literatury. Sestává z několika kapitol, přičemž jako hlavní kapitoly lze označit oddíly tři a čtyři. Oddíl třetí je konstruován jako cesta k zasvěcení, cesta vyjití člověka sama ze sebe. Toto vyjití sama ze sebe je zde chápáno jako nalezení smyslu životní pouti člověka bez ohledu na to, jak velkou obět' při tom musí přinést. Vyjití ze sebe a odevzdání se Bohu znamená zároveň nalezení životní pokory vůči Bohu, vůči svému osudu i sobě samým. A přestože nám alespoň zpočátku může vlastní úděl přijít příliš těžký nebo dokonce nesmyslný, tak pakliže vyjdeme ze sebe, zapřeme v sobě své vlastní já, tehdy jsme připraveni na tu cestu, která v konečném součtu znamená nalezení svobody a tváře bližního.

Díky předložené hypotéze ukázat na osobní vývoj a zrání člověka jsme došli k názoru, že skrze bezmeznou víru v Boha a vlastní přesvědčení o správnosti svého jednání, se Sophie z počáteční skrytosti, postupně otevírala a upevňovala svoje já až k samotnému vyjití ze sebe sama. Následovala hlas našeho Stvořitele, který nás absolutně obdarovává a uvádí nás do společenství lásky Trojjediného Boha.

Čtvrtý oddíl bakalářské práce je věnován paralele Sophiiných posledních dnů s posledními dny Ježíše Krista. V tomto ohledu se práce zaměřuje především na křesťanskou symboliku, jejíž výrazné prvky nalézají přímo v symbolice filmového příběhu. Na základě teologické interpretace filmu je tedy zřejmá podobnost Sophiiných posledních dnů s pašijovými událostmi.

Sophiiny poslední dny nám mohou ukazovat cestu mučedníka, který musel ke svému zasvěcení, tedy ke smíření a ztotožnění se se svým údělem, projít určitou cestou změn. Kristus touto cestou prochází a vymezuje ji jako cestu proměny člověka, jež vrůstá do Krista a to odpovídá i Sophiině cestě.

I když Sophie jako spousta dalších lidí v dějinách za víru a pravdu zemřela, odkaz jejího života trvá.

Seznam použité literatury

Literární zdroje

Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes. In Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: ZVON, 1994, s. 271–297. ISBN 80-7113-067-2.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. 13. vyd. (4. opr. vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2007, s. 1387. ISBN 80-85810-59-2.

Katechismus katolické církve. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 793. ISBN 80-7192-488-1.

BOUBLÍK, V.: *Setkání s Ježíšem.* 1. vyd. Svitavy, Řím: Trinitas; Křesťanská akademie, 2002, s. 159. ISBN 80-86036-68-5.

BOUBLÍK, V.: *Teologická antropologie: Člověk v Kristu Ježíši* 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2006, s. 191. ISBN 80-7195-059-9.

BOUMA, D.: *Zjevení, víra, církve: teologické skici k úvodu do křesťanství.* Ostrava: Moravapress, 2013, s. 82. ISBN 80-87853-08-5.

CLARKE, N. W.: *Osoba a bytí.* 1. Vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2007, s. 117. ISBN 80-7195-170-4.

GUARDINI, R.: *O živém Bohu.* Praha: Vyšehrad, 2002, s. 96. ISBN 80-7021-606-9.

HOJDA, J.: *Obrazy člověka ve vybraných dílech literatury a filmu 20. století: Teologicko-antropologické interpretace.* Ostrava: Moravapress, 2013, s. 86. ISBN 80-87853-04-7.

HUGES, M.: *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí Říše.* 1. vyd. Praha: Columbus, 2002, s. 224. ISBN 80-7249-123-7.

KAPELLARI, E.: *Známé osobnosti tváří v tvář smrti.* 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2008, s. 191. ISBN 80-7195-147-6.

KERSHAW, I.: Hitler: 1889-1936: Hybris. 1. vyd. Argo. 2004, s. 679. ISBN 80-7203-581-9.

KERSHAW, I.: Hitler: 1936-1945: Nemesis. 1. vyd. Argo. 2004, s. 971. ISBN 80-7203-634-3.

LÉVINAS, E.: Být pro druhého (Dva rozhovory) Vyd. První. Praha: Zvon, 1997, s. 69. ISBN 80-7113-217-9.

LÉON-DUFOUR, X. et al: Slovník biblické teologie. Český překlad 5. vydání. Řím, Velehrad-Křesťanská akademie, 1981, s. 658.

MALÝ R.: Katolíci ve stínu hákového kříže. Frýdek-Místek: Nakladatelství Michael s. a., 2006, s. 121.

MARTINEK, R.: Všechny barvy církve: Barevnost křesťanského oděvu a její význam v tradici západní církve. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 104. ISBN 80-87853-09-2.

POSPÍŠIL, C. V.: Ježíš Kristus: Pravda dějin. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2009, s. 134. ISBN 80-7195-369-2.

POSPÍŠIL, C. V.: Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel. 3. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2006, s. 416. ISBN 80-7195-000-9.

QUADFLIEG J.: Sie bewegten die Welt. 7. Vydání, Düsseldorf: Patmos, 2004, s. 222. ISBN 3-491-79534-6.

RAHNER, K.: VORGRIMLER, Herbert: Teologický slovník. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996, s. 426. ISBN 80-7113-088-5.

RATZINGER, J.: Hledět na probodeného. Brno: CDK, 1996, s. 100. ISBN 80-85959-11-9.

SHORT, J. W.: Chudoba a radost, Františkánská tradice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2003, s. 152. ISBN 80-7192-779-1.

TAUCHEN, J.: Vývoj trestního soudnictví v Německu v letech 1933-1945. 1. vyd. Brno: European Society for History of Law, 2010, s. 182. ISBN 80-904522-2-0.

Internetové zdroje

Die Weiße Rose [online]. [cit. 2014-9-26]. Dostupné z www: <<http://www.wrose.szm.com/wr/ii/chrono.htm>>

Nacismus [online]. [cit. 2014-10-26]. Dostupné z www: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Nacismus>>

Poslední dny Sophie Schollové [online]. [cit. 2014-10-26]. Dostupné z www: <<http://www.csfd.cz/film/194626-posledni-dny-sophie-schollove/>>

Sophie Schollová [online]. [cit. 2014-9-26]. Dostupné z www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sophie_Schollová>

Filmy

ROTHERMUND, M.: *Poslední dny Sophie Schollové* [Film]. Německo, 2005. 116 min.